

יחס של אדם לממונו

פרשת מטות, (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
[הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

בני ראובן ובני גד נתברכו במקנה רב מאד. כאשר ראו שעבר הירדן מבורך במרעה טוב עבור הצאן, בקשו ממשה לאפשר להם לקיים את רצונם להשאר באותו המקום שכבשו מסיחון ועוג (במדבר פרק כא); מקום שעתיד להתקדש בקדושת א"י. אבל הם נכשלו בסגנון הדיבור בו פנו למשה. "גדרות צאן נבנה למקננו פה, וערים לטפינו". (לב, טז). [הקדימו דאגתם לבהמותיהם, קודם הדאגה למשפחותיהם]

רש"י מביא מהתנחומא "לב קָסִיל לְשִׁמְאֵלוֹ" (קהלת יב) – שעשו את העיקר טפל, והטפל עיקר. (שהקדימו רכוש לפני טפם). למה? שחיבבו נכסיהם יותר מגופם. אמר להם משה לא תעשו כן, עשו את העיקר תחילה, בנו ערים לטפכם, ואח"כ גדרות לצאנכם (לב, כד). הַנִּי לֵב חֲכַם לִימִינוֹ, זה משה. אמר להם הקב"ה אתם חבבתם ממונכם יותר מנפשותיכם, חייכם אין בו ברכה".

ובמדרש (במד"ר כב/ז) – "אתה מוצא בני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול וחבבו את ממונם וישבו להם חוץ לארץ, (=כלומר, ממזרח לירדן, שהיא אינה "ארץ זבת חלב ודבש"), **לפיכך גלו תחילה** מכל השבטים, שנאמר, "ויגלם". (דהיי"א ה, כו). ומי גרם להם? על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קנינם".

מצאנו שזוהו תכונה טבעית של האדם – "אדם פָּהוּל על ממונו", (שבת קיז:), / "אדם קרוב אצל ממונו", (סנהדרין יז,). / ואף האדם מוכן להסתכן בחייו כדי להציל את ממונו. (סנהדרין עב).
זה מה שהאדם עושה **בשעת לחץ**. אבל המחבב ממונו (שלא בשעת לחץ) יתר על המדה התורנית, מסתבך בכך שהוא נחלש מההסתמכות על הקב"ה.

וכך כתב "**חובות הלבבות**", (שער בטחון, פי"ד), "ראוי לו שלא יתרגל לאותה סיבה ויהיה להוט אחריה ויוסיף להחזיק בה, כי אז יחלש בטחונו על ה' ויטה לבו אליה".

כך כתב "**פלא יועץ**", (ערך: מלכות), "דינא דמלכותא דינא... והמבריחים מן המכס, גזל הוא בידם ועוברים ג"כ על 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם' והם סומכים על הנס, ואם עושים להם נס, מנכין להם מזכויותיהם" (תענית כ:). עכ"ל. ובמקום אחר כתב כי אילו היה המברח מאמין בה' שפָּל פרנסתו קצובה לו מראש השנה (ב"ב יז), לא היה מסתכן בדברים בלתי חוקיים, שמא יתפשו אותו. ככל שהאדם נכנס למצב סכנה, סימן עליו שאיננו מאמין שה' קוצב לו פרנסתו, וה' הרי יכול לעשות בהיתר ולא באיסור, נחנת ולא בצער.

ספר "**צרור המור**" (רבי אברהם סבע, ממגורשי ספרד לפני כ-500 שנה), כותב על פרשת מצורע: "בעל צרות-עין... חושב שכל העולם שלו... והיא אַם לכל המחלות ולכל העבירות, והרי הוא ככופר בעיקר... וזה היה עון סדום וכן עון ישראל באומרם 'אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי צמרי ופשתני... והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן התירוש והיצהר' (הושע ב:). וכן זה היה עון נבל הכרמלי שנגפו ה' בעשרה ימים, לא על (מעשה) דוד בלבד אלא לפי שהיה צר עין וכפר בעיקר וחשב שהכל שלו ולא מיד ה'. ולכן אמר 'מי דוד... ולקחתי את מימי ואת טבחתי אשר טבחתי לגוזזי ונתתי לאנשים אשר לא ידעתי אי מזה המה' (שמו"א כה, יא) הנה מיזה הורה על רשעותו, כי בצרת עינו בנבלותו היה חושב שהיה (זה) לחמו ומימיו, וכוחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה.. ועליו נאמר 'אמר נבל בלבו אין אלהים' (תהלים י"ד)... וזהו שאמרו (בנגעי בתים) 'ובא אשר לו הבית' (ויקרא יד, לה) ודרשו חז"ל (ערכין טז). מי שמיקד כליו לו, ואינו רוצה ליהנות לשכניו. כשבאים אצלו ואומרים, השאילני קרדומך או נפה וכברה, והוא אומר, 'איך לי כלי זה'. וכל זה לפי שחושב שהכל שלו ואומר, כמה טרחתי לקנות כלי זה, ועכשיו, זה בא לכלותי'. עכ"ל.

חז"ל התבטאו – "עשירים מקמצים" (מנחות פו.) – העשירים אוהבים את ממונם באומרם "אנן, אי לית לון ממונא, לית בר נש דמוקר לן". (מדרש אסת"ר ב.). אבל אין ספק שאהבה זו גורמת לכמה וכמה רעות. כגון:

- "מרבה נכסים מרבה דאגה" (אבות, ב.),
- וזה גורם לאדם "פיזור הנפש" ("חובות הלבבות", הקדמתו לשער הבטחון)
- זה גורם שנכסי הצדיקים בעיר הנדחת יאבדו, כי זה מה שגרם שְׁכוּנָתם ביניהם (סנהדרין קט.). וזה מה שגרם ללוט להשתהות בסדום. (ירושלמי, סנהדרין פ"י).
- "לא תמצא תורה לא בסחרנים ולא בתגרים". (עירובין נה.).
- וכן אמרו - "תורה נקנית במיעוט סחורה". (אבות, ו').
- "מה יעשה אדם ויחכם? ירבה בישיבה וימעט בסחורה". (נדה ע:).
- "איזהו ת"ח? כשמבטל עסקיו משום משנתו". (קוה"ר ז').

ומדוע גינו את הסחורה? שהאדם נוסע סחור סחור [לכן נקראת סחורה] למקומות הרחוקים מביתו, בטרדה גדולה כדי להרבות הון. ואמנם, הרבה מהם מצליחים בכך, אבל יש להם הפסד ברוחניותם.

וכך כתב "חובות הלבבות", (חשבון הנפש, פ"ג, חשבון כ"ה), שאהבת עוה"ז ואהבת עוה"ב הם כשתי נשים צרות בבית אחד, כאשר ירצה את האחת - תקצוף השניה. (וכ"כ בהקדמתו לשער אהבת ה').

חז"ל לימדו אותנו:

- א. העשירות - רופה קשה, ומיעוטה יפה. (גיטין ע.) ופרש שם רש"י: "שמבטלו מתלמוד תורה ומגביה לבביו".
- ב. "ואהבת את ה' אלהיך... ובכל מאדך". כלומר, הממון הוא רק אמצעי כיצד לעבוד בו את ה' ולא מטרה בפני עצמה.
- ג. איוב זכה למעלתו כי היה וותרן בממונו. (בי"ב טו:.) וזוהי סגולה לאריכות ימים. (מגילה כח.).
- ד. וכפי שראינו בבני גד ובני ראובן, זה גם גרם להם לגלות לחו"ל לפני כל שאר השבטים.

עד כאן.

(הערה: ע"ע שיחה ראשונה של פרשת חיי שרה).